

Martin Luther i rammesætningen og stille spørgsmålet: "Was macht Luther denn so bedeutend?". Det er jo et godt og relevant spørgsmål, som er så åbenlyst, at vi ofte glemmer at stille det i vores egen sammenhæng. Det er dog også et spørgsmål, som der givetvis vil komme mange forskellige svar på afhængigt af, hvem der svarer. Når man læser disse artikler skal man nemlig også huske, at de er skrevet af personer ud fra deres egen kontekst, og Johannes Schilling beskriver det ud fra sit eget teologiske ståsted og besvarer selv sit eget spørgsmål med ordene: "Denn er ist ein Lehrer zu einem lebenswerten Leben, das sich aus der Wahrnehmung der Wahrheit des Evangeliums erschließt". Andre reformationsforskere kunne nok komme med andre svar på, hvorfor Martin Luther stadig er interessant og relevant at beskæftige sig med, men det viser jo netop behovet for at tale om, diskutere og beskæftige sig med reformationstiden såvel i Slesvig-Holsten som andre steder. Jeg blev klogere af at læse denne bog, og jeg brugte meget tid på at reflektere over artiklernes indhold.

Karsten Merrald Sørensen

### Mikkelsen, Lis: *Helene Hansen – Et liv i strid og kærlighed.*

*Sprogforeningen, 2021, 260 sider.*

Det er ikke mange kvinder, der bliver nævnt i forbindelse med tiden under tysk styre og Genforeningen i 1920. En undtagelse er dog H.P. Hanssens hustru Helene. Hun var gennem alle årene hans politiske sparringspartner og støtte og derfor en væsentlig del af fortællingen om hvordan målet om en genforening med Danmark i 1920 blev opnået. Nu har Lis Mikkelsen skrevet Helenes biografi, der fortæller historien set fra hendes synsvinkel. Helene Hanssen var født og opvokset i Ullerup og mødte som 19-årig den to år yngre H.P. Hanssen, der allerede på dette tidspunkt var engageret i den danske sag.

Selvom hun af natur helst foretrak at holde sig i baggrunden, bidrog hun til det politiske arbejde, der for dem begge var et livskald. Hun delte hans idealer og havde som ham flere ophold på Askov Højskole for at kvalificere sig til det nationale arbejde.

Parret blev hurtigt enige om at dedikere sig til de danske sønderjyders sag. Som led i arbejdet herfor, dygtiggjorde Helene sig inden for avisbranchen, da hun kom i lære på Fyns Tidende. Hun kunne på denne måde bidrage til H.P. Hanssens virke som redaktør og siden ejer af Aabenraaavisen *Hejmdal*. I takt med at H.P. Hanssens politiske virke

blev mere omfattende fik Helene ansvaret for både hjemmet, *Hejmdal* og børnene, som de gennem årene fik 10 af, herunder en dreng, der døde som lille.

Biografien er baseret på Helenes breve og datteren Ingeborg Refslund Thomsens biografi om moderen *Et dansk kvindesind*, der udkom i 1941. Mest interessant er det, at bogen fremlægger det spændende indhold fra de mange breve Helene skrev i årene 1882-1924. De giver en anden indsigt i tidens kendte personligheder og ægteparret Hanssens relation. Det er interessant at læse, at Helene i perioder også satte sin mand stolen for døren, selvom hun jo aldrig helt førte sine trusler ud i livet. Jeg har i hvert fald lyst til at se nærmere på de mange breve, der er bevaret fra hendes hånd. Som Lis Mikkelsen anfører er deres karakter meget privat, og man får virkelig en fornemmelse af, hvad der foregik bag facaden.

Lis Mikkelsen giver med sin biografi et meget interessant indblik i en på en gang almindelig, men også højst usædvanlig kvinde. Bogens opbygning kan diskuteres og det ville klæde biografen at ridse nogle temaer op, da den sidste halvdel har tendens til at blive opremsende, men man fornemmer, at Lis Mikkelsen har forstået Helenes personlighed til fulde. Alt i alt udfylder bogen et hul i fortællingen om den danske bevægelse og dens førstemand H.P. Hanssen. For, som det ofte er blevet anført, kunne hans projekt ikke være gennemført uden Helene. Og med denne bog får vi Helenes fortælling.

Mariann Kristensen

### Nielsen, Sune Wadskjær: *Rædselstiden.*

*Napoleons modstandere angriber Danmark i december 1813.*

*Forlaget Ritmester, 2020, 618 sider.*

Den 1. december 1813 overskred russiske, svenske, tyske og britiske styrker, anført af den svenske kronprins Karl Johan, grænsen til Holsten og indledte et felttog op gennem hertugdømmerne. Det endte med freden i Kiel den 14. januar 1814, hvor Frederik VI måtte afstå Norge til den svenske konge. Forinden var danske styrker blevet indesluttet i fæstningen Rendsborg, og kosakker var nået helt til Ribe og Kolding. Den pågældende vinter blev derfor husket som "rædselstiden" eller "kosakvinteren".

Krigen var en udløber af Napoleonskrigene, hvor Danmark var på fransk side. Sverige havde i 1809 måttet afstå Finland til Rusland, og efterfølgende havde svenskerne valgt en af Napoleons marskaller, Jean-Baptiste Bernadotte, til kronprins under navnet Karl Johan. Hensigten